

**Tvorba a realizácia individuálnych vzdelávacích programov
v bežnej základnej škole**

(metodický materiál)

Úvod

Škola ako výchovno-vzdelávacia inštitúcia má byť, nakoľko je to len možné, otvorená pre vzdelávanie všetkých detí bez rozdielu, teda aj pre deti v určitom zmysle znevýhodnené.

Jednou skupinou detí, ktoré si obzvlášť vyžadujú našu pozornosť v celom procese výchovy a vzdelávania, sú deti zdravotne postihnuté, deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP). V uplynulých rokoch sa urobil veľký kus práce na celoštátnej úrovni v snahe vnieť do školskej integrácie systém a odstrániť jej živelnosť. Jedným z dôležitých predpokladov úspešného a systematického vzdelávania žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v bežnej škole je "na mieru šitý", kvalitne vypracovaný individuálny vzdelávací program (IVP).

Cieľom tohto metodického materiálu je načrtnúť postup pri vypracovávaní IVP a tak pomôcť učiteľom bežných škôl pri realizácii integrácie žiakov so ŠVVP.

Spolupráca školského špeciálneho pedagóga s učiteľmi

Úspech integrácie zdravotne postihnutého dieťaťa v bežnej triede základnej školy do veľkej miery závisí od učiteľa alebo učiteľov, ktorí v tejto triede učia. Aj keď v škole pracuje školský špeciálny pedagóg a venuje sa integrovaným žiakom, predsa dieťa trávi väčšinu vyučovacích hodín v bežnej triede so svojím učiteľom. Práve preto od jeho odborného aj osobného prístupu závisí veľmi veľa. V tesnej spolupráci so špeciálnym pedagógom môžu byť dieťaťu vytvorené vhodné podmienky pre jeho vzdelávanie.

Spolupráca učiteľa a školského špeciálneho pedagóga začína ešte pred prijatím žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami do základnej školy. Spolu s celým realizačným tímom zhodnotia vhodnosť individuálnej integrácie v konkrétnej triede. Učiteľ musí mať vnútornú motiváciu, "chut'" dieťa do svojej triedy zaradiť, pričom potrebuje zvážiť pripravenosť triedneho kolektívu, ale aj svoje možnosti venovať sa dieťaťu v potrebnej miere. K tomuto zodpovednému rozhodnutiu potrebuje mať dostatočné informácie o dieťati od špeciálneho pedagóga.

Spoločne potom pre žiaka vypracúvajú individuálny vzdelávací program a snažia sa zosúladiť učivo dané osnovami s konkrétnymi možnosťami dieťaťa.

Počas školského roka sa učiteľ so špeciálnym pedagógom navzájom informujú; špeciálny pedagóg hovorí o postupe reedukácie v rámci špeciálnopedagogickej starostlivosti, učiteľ informuje špeciálneho pedagóga o napredovaní žiaka v jednotlivých vyučovacích predmetoch, žiada o intervenciu v oblastiach, ktoré žiak zvláda slabšie. Spoločne hľadajú riešenie jednotlivých problémov, hľadajú optimálne spôsoby overovania dosiahnutých vedomostí, podieľajú sa na priebežnom a súhrnom hodnotení žiaka. Školský špeciálny pedagóg môže byť učiteľovi nápomocným v snahe pripraviť program vyučovacích hodín tak, aby počítal s odlišnosťou jednotlivých žiakov (Kurs integrace detí se speciálními potřebami, 1997).

Ak je pre žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami vhodné kooperatívne vyučovanie učiteľa a špeciálneho pedagóga, dôležitosť spolupráce a otvoreného prístupu je o to väčšia.

Prípade, že škola nemá svojho školského špeciálneho pedagóga (čo je t. č. väčšina bežných škôl), musia pedagogickí zamestnanci spolupracovať so špeciálnym pedagógom v poradenskom zariadení (CŠPP, DIC, CPPP a P).

Individuálny vzdelávací program

Na procese školskej integrácie sa podieľa viacero činiteľov, ktoré sa navzájom viac či menej ovplyvňujú, a ktoré je potrebné navzájom zosúladiť a uviesť do uceleného systému. Toto je dôvodom vypracovávania individuálnych vzdelávacích programov.

Výchovno-vzdelávacie programy (rozhodnutím č. 317/1997-53) pre telesne, sluchovo, zrakovo, mentálne postihnutého žiaka a žiaka s narušenou komunikačnou schopnosťou a vypracovať *Individuálny výchovno-vzdelávací plán*, ktorý je jeho súčasťou, v jednotlivých častiach dávajú informácie o konkrétnych druhoch a stupňoch postihnutia, súhrn potrebných údajov o žiakovi a vymedzujú konkrétne podmienky pre prácu so žiakom na vyučovaní.

Charakter a spôsob vypracovania IVP

Charakter a spôsob vypracovania individuálneho výchovno-vzdelávacieho plánu upravujú viaceré metodické materiály MŠ SR.

V samotnom dokumente Výchovno-vzdelávací program žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v základnej škole (1997) sa uvádza: "Individuálny výchovno-vzdelávací plán sa vypracováva jednotlivo pre každého postihnutého žiaka a zohľadňujú sa v ňom jeho špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby. Za vypracovanie plánu je formálne zodpovedný triedny učiteľ, z odborného hľadiska školský špeciálny pedagóg. Podkladom pre jeho vypracovanie sú vyšetrenia psychológa, lekára alebo iného odborníka. Špeciálny pedagóg pri vypracovávaní plánu spolupracuje predovšetkým s triednym učiteľom, ako aj s ďalšími pedagogickými a odbornými pracovníkmi školy..."

Individuálny výchovno-vzdelávací plán má obsahovať osobné údaje žiaka, technicko-materiálne a organizačné zabezpečenie a špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby žiaka. Podľa potreby naň nadväzuje *individuálny vyučovací plán* toho predmetu, v ktorom žiak nemôže vzhľadom na svoj postih postupovať podľa učebných osnov príslušného ročníka.

Keďže ani dvaja znevýhodnení žiaci nie sú rovnakí, je nevyhnutnosť vychádzať z individuálnych vlastností, schopností a špeciálno-pedagogických potrieb žiaka, a nie zo všeobecnej kategórie zdravotného postihnutia, či znevýhodnenia.

Podstatou vypracovania individuálneho výchovno-vzdelávacieho plánu je zosúladienie učebného plánu, učebných osnov, vyučovacích cieľov, metód a postupov vyučovania, špeciálno-

pedagogického servisu a učebných pomôcok Z uvedeného jasne vyplýva, že efektívnosť tvorby a využitia individuálneho vzdelávacieho plánu je podmienená poznaním vonkajších podmienok (súbor vyšetrení, materiálne vybavenie školy, možnosť poskytovania podporných služieb...), a vnútornej situácie žiaka (čo dokáže a čo nedokáže, aké sú jeho silné a slabé stránky, hranice jeho možností...), teda jeho individuality.

Pri vypracovávaní individuálnych vyučovacích plánov v konkrétnych predmetoch, v ktorých žiak nemôže postupovať podľa učebných osnov ZŠ, je možné učebný obsah príslušného predmetu čiastočne redukovať alebo použiť učebné osnovy predmetu príslušnej špeciálnej školy. Individuálny vyučovací plán v konkrétnom vyučovacom predmete sa môže výrazne líšiť od učiva daného osnovami pre daný ročník, prípadne sa učivo v odôvodnených prípadoch môže rozložiť do dvoch rokov. Žiak teda formálne ročník opakuje, v predmete, v ktorom má vypracovaný individuálny učebný plán, však postupuje svojim tempom ďalej.

Forma vypracovania individuálnych vzdelávacích plánov

Forma vypracovania individuálnych vzdelávacích plánov nie je presne stanovená, každá škola si teda môže nájsť vlastný spôsob vypracovania plánov, pričom musia byť dodržané základné podmienky vypracovania individuálnych vzdelávacích plánov, a uvedené údaje, ktoré musí každý plán obsahovať.

Pri vypracovaní a uplatňovaní individuálneho výchovno-vzdelávacieho plánu vziať do úvahy

- a/ reálne stanovené vzdelávacie ciele, ktoré žiak môže dosiahnuť,
- b/ podstatné časti učebných osnov, resp. ich modifikáciu,
- c/ špeciálno-pedagogický servis, ktorý je potrebné zabezpečiť,
- d/ zabezpečenie učebných pomôcok a učebných materiálov,
- e/ úpravu prostredia školy, triedy,
- f/ spôsob hodnotenia učebných výsledkov žiaka.

Vo Výchovno-vzdelávacom programe žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami je pre vypracovanie individuálneho vyučovacieho plánu odporúčaná kniha V. Mertina Individuální vzdelávací program. Autor sa zaoberá integráciou detí so špecifickými vývinovými poruchami učenia a tvorbou plánov pre ne, uvádza však ukážky plánov aj pre deti s iným postihnutím alebo narušením. Keďže je obsah individuálneho vzdelávacieho plánu definovaný široko, navrhuje zaradiť do neho všetko, čo je potrebné zdôrazniť. Plán však musí obsahovať úpravu učebnej látky a učebných postupov, a kroky vedúce ku kompenzácii, náprave, zmierneniu vplyvu poruchy. Stanovia sa tiež úľavy a tolerancia s ohľadom na najzávažnejšie ťažkosti.

Pri vypracovávaní formy IVP sme postupovali podľa uvedenej literatúry a podľa nej sme spracovali návrh na vypracovanie IVP, ktorý by mal obsahovať:

1. Meno žiaka:

2. Dátum narodenia:

Bydlisko, č.t., kontakt na rodičov :

3. Trieda, ročník :

4. Základné údaje o žiakovi, podstatné pre riešenie problému:

Tu písať len údaje podstatné pre hľadanie optimálnej spôsoby práce s dieťaťom, napr. kedy sa obtiaže prejavili, aké problémy žiak má, ako sa prejavujú vo výchovno-vzdelávacom procese, aký je psychický stav dieťaťa, jeho záujmy, ktoré môžu napomôcť k vyhľadávaniu kníh s obľúbenou tematikou, rozhovorom s dieťaťom a pod.

5. Závery a odporúčania odborného pracovníka: ŠPP, PPP, DIC, psychológ, logopéd, terapeut

6. Pedagogická diagnóza učiteľa, rozbor prác žiaka:

Základnom diagnostiky učiteľa je pozorovanie, rozhovor (s dieťaťom, rodičmi, lekárom) a rozbor výsledkov.

Pozorovanie : všímať si záujem o učenie, či sa týka všetkých činností, alebo len niektorých, či kolíše v priebehu dňa, týždňa, ako reaguje na odmenu a trest, zmeny výkonnosti behom dňa, týždňa, roku, správanie k deťom, dospelým, mimo školy, úroveň motoriky, pozorovanie pri skúšaní, v akom poriadku má veci, či máva domáce úlohy, neverbálnu komunikáciu, záujem zo strany rodičov atď.

Rozhovor : s rodičmi : ako vnímajú ťažkosti dieťaťa, ich príčiny, aké opatrenia už urobili a s akým úspechom, čo očakávajú od školy, ako môžu a chcú pomôcť

Rozbor výsledkov : diktáty, previerky, výkresy, domáce úlohy, žiacka knižka, záznamy o čítaní, informácie od rodičov, vychovávateľov, ostatných učiteľov.

7. Konkrétne úlohy v oblasti:

a/ úpravy učebnej látky a učebných postupov

- uviesť podľa akých učebných osnov bude dieťa vyučované, aké úpravy učebnej látky budú realizované, aké špeciálne učebné postupy sa budú uplatňované,
- úľavy sa môžu týkať aj napr. písania diktátov – najbližší polrok nebude žiak známkový z diktátov, oznámenie počtu chýb a ich rozbor, namiesto písania diktátov bude žiak dopĺňovať preberané javy, čítanie nebude klasifikované, pri počítaní môže používať kalkulačku,
- ktorého vyučovacieho predmetu, alebo jeho časti sa úpravy týkajú napr. slovenského jazyka, čítania, matematiky, sluchového vnímania, v matematike bude oslobodený od rysovania, fyzika – môže používať tabuľky vzorcov a pod.

b/ kompenzácia, náprava, zmiernenie vplyvu poruchy

- netreba podrobne opisovať metodiku alebo odbornú literatúru, stačí uviesť napr. ... **rozvíjanie grafomotoriky podľa metodického materiálu ŠPP, rozvoj vizuálnej pamäti podľa stimulačného programu vypracované psychológom a pod.**
- z ktorého predmetu, resp. jeho časti, bude žiak oslobodený (postupovať v zmysle platnej legislatívy) napr. žiak s narušenou motorikou oslobodený od rysovania a pod.
- pravidelné zaradovanie uvoľňovacích cvičení u žiaka s krčovitým držaním písacieho nástroja,
- zabezpečenie individuálnych logopedických cvičení a rozvíjania reči u logopéda,
- u dieťaťa s problémami s orientáciou v priestore zaradovať špeciálne hry a cvičenia v rámci telesnej výchovy aj ostatných predmetov
- úprava triedy, iných učební

Bod a/ a bod b/ spolu úzko súvisia

C/ konkrétne vyučovacie a výchovné ciele (stanovujú na spravidla na 1 školský rok)

napr,:

- docvičí sa analýza slov,
- bude zabezpečené pravidelné plávanie, ktoré slúži k uvoľňovaniu svalovej tenzie,
- rozvoj fonemického sluchu,
- rozvoj jemnej motoriky

8. Pomôcky: aké špeciálne alebo kompenzačné pomôcky budú využívané, kto ich zabezpečí a ako

9. Spôsob hodnotenia a klasifikácie:

Uviesť podľa ktorých metodických pokynov bude žiak hodnotený, presne citovať predpis - odporučí špeciálny pedagóg, psychológ. Tento bod je veľmi dôležitý hlavne na druhom stupni ZŠ.

10. Organizácia starostlivosti:

Uviesť podporné služby, ktoré priamo súvisia s edukáciou napr. špeciálno-pedagogická intervencia školského špeciálneho pedagóga, alebo v poradenskom zariadení, rehabilitácia, logopédia, doučovanie... – navrhne špeciálny pedagóg, psychológ.

- Treba konkrétne určiť kto, kde a akou formou bude poskytovať žiakovi pomoc (napr. 1 x týždenne bude navštevovať ŠPP na 1 hodinu, alebo 2 hodiny týždenne sa mu bude individuálne venovať školský špeciálny pedagóg podľa určeného rozvrhu, 2 x mesačne bude navštevovať skupinovú terapiu v PPP a pod.).

11. Požadovaná finančná čiastka na nákup pomôcok:

Riaditeľ školy je povinný materiálne zabezpečiť integráciu, zväži, aké pomôcky sú potrebné pri vyučovaní žiaka so ŠVVP.

12. Spolupráca s rodičmi:

Právo rozhodovať o dieťati je treba rešpektovať a rodičia svoje dieťa poznajú veľmi dobre, sú schopní pomôcť s riešením problémov. V prípade, že sú pracovníci školy presvedčení, že rodičia svojmu dieťaťu škodia, treba požiadať o pomoc odborníkov – špeciálneho pedagóga, psychológa, lekára, kurátora.

Ideálne je, keď vyplynie zo vzájomnej dohody a rodičia pôsobia ako kooterapeuti.

13. Podiel postihnutého dieťaťa:

Skúsenosti zo zahraničia ukazujú, že je vhodné plán prediskutovať aj s dieťaťom - obzvlášť starším - a tým ho viesť k spoluzodpovednosti.

- táto časť sa netýka ťažko mentálne postihnutých žiakov

14. Informácie ďalším učiteľom:

Sú nevyhnutné v súvislosti spôsobom hodnotenia a klasifikácie žiaka, ale aj pre pochopenie problémov, ktoré môže žiak mať.

15. Prípadné lekárske vyšetrenia:

Tie, ktoré priamo súvisia s výchovno-vzdelávacím procesom a výkonmi žiaka v ňom. Vyšetrenia, závery a odporúčania lekárov môžu zabezpečiť rodičia žiaka.

16. Kontrola: určí sa termín (väčšinou raz za štvrt' roka), v prípade potreby aj častejšie, pri kontrole sa vyhodnotí plnenie plánu, ak je potrebné sa upraví, zmení s odôvodnením, prečo to bolo nevyhnutné). Kontrola plánu nie je skúškou pre učiteľa, či program zostavil dobre. Ukazuje, či je možné v začatom smere pokračovať, alebo treba hľadať iné spôsoby.

17. Podpisy

Podpisy všetkých zainteresovaných, nemôže chýbať: špeciálny pedagóg, psychológ, triedny učiteľ, učiteľ, rodičia, ev. žiak a ďalší odborníci.

IVP schvaľuje riaditeľ školy, ktorému je predkladané aj vyhodnotenie plánu, prípadne aj zmeny a doplnky.

Podrobnejšie informácie nájdete v knihe V. Mertina: Individuální vzdelávací program.

IVP je potrebné vypracovať písomne, aby bolo možné ho sledovať a kontrolovať, bez vypracovaného IVP nemôže byť žiak evidovaný ako žiak so ŠVVP. Plán musí byť k dispozícii k nahliadnutiu kontrolným orgánom a v prípade, že dieťa pokračuje vo vzdelávaní v inej škole, je potrebné poskytnúť plány, resp. ich vyhodnotenia pedagógom danej školy.

Vypracovávanie individuálnych vzdelávacích programov v našich školských podmienkach ešte nemá dlhú tradíciu. Ako z načrtnutej problematiky vyplýva, je to činnosť veľmi náročná, vyžaduje skúsenosti, odbornú erudovanosť všetkých zúčastnených a ochotu k spolupráci, pretože nemôže byť dielom len jedného človeka. Školský špeciálny pedagóg tu môže využiť a poskytnúť svoje skúsenosti a poznatky z oblasti špeciálnej pedagogiky, triedny učiteľ alebo učiteľ konkrétneho predmetu využíva a poskytuje svoje skúsenosti, poznatky a dôkladnú znalosť učebných osnov daného ročníka, ktorú nemusí mať špeciálny pedagóg. Organizačne náročnejšie je zostavenie individuálneho vzdelávacieho plánu na 2. stupni ZŠ, kde do vyučovacieho procesu vstupuje viacero učiteľov.

Každá škola si v procese integrácie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami môže nájsť vlastný spôsob alebo spôsoby vypracovávanie individuálnych vzdelávacích programov prispôbených potrebám jednotlivých detí, pričom sa môže inšpirovať príslušnou literatúrou; samozrejme, za dodržania

základných podmienok, ktoré sú uvedené v jednotlivých metodických materiáloch.

Ak hovoríme o zostavovaní individuálnych vzdelávacích plánov ako o náročnej činnosti, omnoho viac to platí o ich systematickej a cieľavedomej realizácii počas celého výchovno-vzdelávacieho procesu. Tvorba plánu má svoje prirodzené pokračovanie v jeho realizácii a tá musí byť zavŕšená hodnotením, ktoré ukazuje na úspešnosť a mieru naplnenia plánu v konkrétnom období, a zároveň je východiskom pre zostavovanie plánu na ďalšie obdobie, prípadne jeho pozmenenie alebo doplnenie.